

**Kronik Kristeligt Dagblad, 26. sept. 2025**

(KD-overskrift: 'Skal man tilhøre en religion for at kunne studere den?')

### **Religionsvidenskab ud af Europa, men hvorhen?**

Er der for mange hvide forskere? Hvor er det Globale Syd? Er det på tide for religionsforskningen at komme ud af Europa?

Der var lagt i kakkelovnen til den stortanlagte konference for International Association for the History of Religions (IAHR) i Krakow under temaet Out of Europe. 1300 deltagere, en hel uge fyldt med panels, diskussioner, taler og korridorsnak. Ren mangfoldighed med en kakofoni af fortolkninger af religion (som postmodernister helst sætter i anførselstegn).

IAHR er den eneste internationale faglige forening, der har religion som primært fokus og som samtidig insisterer på at være ikke-religiøs. Det er med samme ånd, den universitære religionsvidenskab og gymnasiernes religionsundervisning bedrives i Danmark. Det er bestemt ikke naturligt. De fleste steder i verden har man religiøs viden(skab), ikke religionsvidenskab.

For kan og bør man med kritisk videnskabelige analyser undersøge noget, der er så abstrakt og helligt? Er religion ikke netop så farlig, at den bør tæmmes og doseres i passende mængder af religiøse forvaltere? Udlægninger af religion, der ikke har passet ind i gængse religiøse fortællinger, har gennem historien været mødt med forbud. Blasfemi eller bare religionskritik har fremkaldt (døds)straf.

Den moderne religionsvidenskab har ligesom dens nære fagfælle, moderne teologi, europæiske rødder med stærk inspiration fra oplysningstidens ideer og videnskabelige idealer. Religionsvidenskaben har desuden fremhævet sin uafhængighed af religiøse autoriteter; den står ikke til ansvar for kirke eller tempel, præst, imam eller munk. Den bedriver videnskab *om* religion og er ikke i lommen på religiøse eller politiske interesser.

Naivt og utidssvarende? Ja, siger kritikerne, og unyttig. Politikeres globale iver efter at relevansliggøre humaniora - for hvad skal man med dannelse? – har ført til mange lukninger af også religionsvidenskabelige afdelinger. Mange muslimske lande tolererer ikke sekulær videnskab om religion, og Trump-administrationen har i sin iver efter at genskrive virkeligheden forbudt også religionsvidenskabelig faglitteratur. For religion er betændt.

Men også 'indefra' lyder der kritiske stemmer. Religionsvidenskaben er, lyder kritikken, alt for hvid og eurocentrisk, og med teorier baseret på protestantisk kristendom. Findes religion overhovedet udenfor vores egen partikulære horisont? Det spurgte allerede kritiske stemmer fra den postkoloniale teori for årtier siden. Men endnu mere hardcore kritik kommer fra den nye 'dekoloniale vending'. Den går skridtet videre og siger, at religionsvidenskab (og teologi) ligesom al anden videnskab er baseret på racisme, kolonialisme og 'hvidt overherredømme'. Den docerer, at man skal gøre noget ved den vidensimperialisme, forskere som kolonialismens stuepiger angiveligt stadig repræsenterer.

Herunder med helt andre teoretiske og metodiske boller i suppen. Ikke mindst ses armslængdeprincippet med forskerens blik *udefra* som problematisk og dybest set kolonialistisk. 'Intet om os, uden os' et er dekolonialt mantra, der lægger op til samarbejde med stemmerne indefra; de religiøse, de andre kulturer. Faktisk, har nogle påpeget, er det 'epistemologisk vold' overhovedet at anlægge analyser udefra, der ikke harmonerer med de subjektivt oplevede erfaringer indefra.

En sådan vidensmoral baseret på religiøsitet, race, køn eller seksualitet harmonerer med nutidens idealer om identitetsbaseret autenticitet: jeg er, derfor ved jeg! Det er da også blevet kutyme for nogle at bekende identitetskulør ('jeg er sort/ lesbisk/buddhist/veganer/shaman etc.') som pas til at blive stemplet som autentisk insider med autoritet til at bedrive sand forskning. At hive forskeren ind fra outsiderpositionen er ikke bare i tråd med andre trends indenfor moderne humanistisk videnskab. Det lægger også op til aktivisme og omkalfatring af hele systemet.

I USA har universitetsverdenen i flere år haft præg af en identitetspolitisk kampplads med begreber som *social justice*, *DEI* (diversity, equity, inclusion), *affirmative action* og *cancel culture* som moralsk kompas og middel til ideologisk aktivisme stadfæstet i både forskningsartikler og til konferencer. Tidsskrifter har moralske retningslinjer, der lægger låg på idealer om fri forskning. Faglige foreninger og konferencer har stadfæstet deres politiske ståsteder med reference til Black Lives Matter og anti-racisme. Forskere og undervisere er blevet fyret, cancelled eller udskammet, hvis de har vovet at ytre sig om emner, som ikke harmonerer med visse miljøers mainstream-orientering, der skiller fårene fra bukkene. Jeg har selv oplevet at blive forsøgt 'canclet' til netop denne conference efter en hadsk anmeldelse af min bog, som kritisk diskuterer dekoloniseringens dogmer.

Den amerikanske kulturkrig er blevet global, også i akademiet. Men tendensen til at disciplinere religionskritik og kontrollere fortællinger om religion er naturligvis ikke isoleret til USA. Den Islamiske Samarbejdsorganisation (OIC) har i årevis agiteret for at kriminalisere islamkritik og fremstille islamofobi som terrorisme. Indiske nationalister har haft held med at få fyret ikke-indere fra forskningsprojekter med begrundelsen, at de var ikke-hinduer. Lignende retorik har fundet genklang i visse akademiske og politiske kredse, hvor kritik af religion strategisk stemples med racisme-, islamofobi- eller white supremacy-kortet. Nogle vil gerne eje religion, og have retten til at forstå og repræsentere den.

Til IAHR-konferencen var der på ingen måde en revolutionær stemning. Så vidt vides var der ingen buh-råb, rådne tomater eller offentlige udskamninger. Udover foredrag, panels og diskussioner om religionernes spraglede univers, var der i forhold til tidligere konferencer til gengæld mere fokus på afkolonisering og globalisering. Er det tid til at komme helt ud af Europa?

Tim Jensen, præsident og tidligere generalsekretær i IAHR, gav sit lettere skeptiske besyv med i egen aftrædelsestale efter mange år på posten. Der er håb om at fortsætte den stolte tradition, javel, men også bekymrende revner i samhørigheden. Både hos den stadig mindre fløj, der vil have mejslet videnskabeligheden i sten. Og hos det stigende antal religionsforskere, der vil have markante forandringer tilpasset en ny verdensorden, hvor Vesten og den hvide mand ikke længere er berettiget til særstatus og enerum. Men også en religionsvidenskab, hvor sekulære armlængdeprincipper bliver set skævt til. Hvor 'europæisk' bliver identisk med 'kolonialistisk'.

Religion er ikke på vej væk i store dele af verden. Tværtimod, religion spiller stadig en stor rolle for mennesker og kulturer i alle kontinenter, også som brik i politiske spil og aktuelle brændpunkter. Religion er et alt for alvorligt emne til ikke at have stor fokus på. Religion er samtidig for vigtigt at overlade kun til religionerne selv og de fortællinger, som politiske instrumentalister og identitetspolitiske aktivister gerne markedsfører.

Naturligvis skal også religionsvidenskaben være 'relevant' og meget mere global. Men det kan blive en dyr øvelse at smide barnet ud med badevandet. I dag mere end nogensinde er der brug for religionsvidenskabelig viden om religion. Det gælder på universiteter, men også i skoler og gymnasier, hvor religion sammen med andre 'farlige' emner kan være en nødvendig udfordring at undervise i. Hvis dét er europæisk, er det helt inden for den faglige skive.

Jørn Borup

Lektor, Afdeling for Religionsvidenskab, Aarhus Universitet